

רבי נתן צבי פינקל - הסבא מסלבודקא

בעל אור הצפון

שמועות חדשות במשנתו של הסבא מסלבודקא

שנאמרו מפי מורינו המשגיח רבי מאיר הלוי חדש

"אנכי..." בכל עת ובכל מקום ובכל מעשה, "... כי אתה עמדי" > לקרב את השכל אל הקב"ה > הגשמיות היא גם כן רוחניות > גלות מצרים - הטשטוש הרוחני - חירות מיד בשר ודם אינה חירות > הנאת האדם - מהנאת העולם כולו > רחמנא ליבא בעי > צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת > החוטא מבקש להתכפר > הלימוד מפרשת הקרבנות - רחמי ה' אף על החוטא > תשובה - להתענג על ה' > התורה מדברת אל כל אחד > המעביר על מידותיו בהודו והדרו - הנהגות הסבא בזה

א

"אנכי..." בכל עת ובכל מקום ובכל מעשה, "... כי אתה עמדי"

כשיעקב נתבשר שיוסף חי, ויוסף קורא לו מצרימה הלך לבאר שבע. מדוע? שולחים לקרוא לי למצרים ואני רץ? וכי אני להוט אחר גרוני? וכבר אצל אבא רשום - "כי ציד בפיו" (בראשית כה, כח), אמנם לאבא לא היה טורח של שבעים נפש ולי יש ואף על פי כן פחד ללכת, הקריב קרבנות ונראה אליו השם ואמר לו (בראשית מו, ג-ד) "אל תירא מרדה מצרימה... אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה". כביכול אמר לו שירד עמו וגם יעלה עמו (ב"ר צד, ה).

כאשר נגלה השם למשה לשלחו לפרעה ואמר לו "מי אנכי כי אלך אל פרעה" (שמות ג, יא). כיצד זה סירב, הלא השם שולחו? אלא שטען שאין זה כהבטחתך שאמרת "אנכי אעלך גם עלה", וכי זהו "אנכי" שהבטחת? (שמו"ר ג, ד, ד, יד) היינו שהתפלל שהקב"ה יעלם. אמר לו הקב"ה "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, [כי]

שמועות אלו מהסבא מסלבודקא זצ"ל - וממשנתו שנמסרו בביאורם על ידי תלמידו המובהק מרן המשגיח רבי מאיר הלוי חדש זצ"ל, נרשמו מפיו על ידי תלמידו הרב חיים צבי פוגל שליט"א. כאן המקום לציין, כי כאשר ישבה קבוצת תלמידים מובהקים לפני המשגיח רבי מאיר זצ"ל, ושאלוהו שאלה אשר שובר תשובתה היה אמור להיות בצידה, אולם רבי מאיר לא השיב מאומה - באומרו "על כך לא קיבלתי מהסבא", כלומר, שכל תורתו ועצותיו אמונה, היו בהמשך לבאר מים חיים אותו דלה מבארו של הסבא מסלבודקא. תודת המערכת נתונה להרב חיים צבי פוגל שליט"א, על מסירת הדברים ועריכתם בטוב טעם ודעת.

בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא' על ההר הזה". וביארו חז"ל שאמר לו הקב"ה: תכשיר את העניין ואני כבר אעלם (שמו"ר טו, יד).

נמצאנו למדים ממשלה שלצאת לעניין "אנכי אעלך גם עלה" אינו רוצה ללכת, ומה פירוש, הלא קודם גם היה "אנכי" והוא מוציא אותם, הוא הולך אתו ומה חסר?

אלא פירוש הדבר שצריך לעלות מ"האנכי" שבמצרים - אל ה"אנכי" של "אעלך גם עלה". זה מעבר. ולזה צריכים אותות. ויצ"מ עוד אות לזה. "וזה לך האות כי אנכי שלחתך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (שמות ג, יב). זה "אנכי אעלך גם עלה", זה מה שמשה התווכח, והקב"ה הבטיח לו שיתקיים ה"אנכי", זה הפירוש אני השם ולא מלאך ולא שרף אלא כביכול הוא יתברך (שמות יב, יב ברש"י ילקו"ש שם קצט). ולמצב שכזה יש להתכונן. זה מסוכן מאוד. זהו "ובמורא גדול - זה גילוי שכינה" (שיגן עליהם) (הגש"פ). "אנכי אעלך גם עלה". זהו.

"מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ב) - "אשר הוצאתיך מארץ מצרים - כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. דבר אחר לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר (שמות כד, י): 'ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר', זו היתה לפניו בשעת השעבוד (שם), וכעצם השמים, משנגאלו, הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים" (רש"י, שם).

כתוב כאן ברש"י של "אנכי" יש כמה גילויים, גילוי של ירידה למצרים ויעקב הולך עמו, ואחר כך רואים שנלחם להם במצרים, וכאן כעצם השמים לטוהר, פנים אחרות, זה הכול "אנכי". זהו ה"אנכי... אשר הוצאתיך מארץ מצרים", זאת צריך ללמוד תמיד, ולזה צריך לצאת ממצרים, מ"אנכי" ל"אנכי". זה תמיד מצב של מ"אנכי" ל"אנכי".

וזה מחייב אותנו. גם בגלות צריכים להיות עם "אנכי" ועל כן יעקב הולך משום שעמו "אנכי". והוא שחז"ל אמרו שאמר דוד "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי" (תהלים כג, ד). אז לא מתיירא. יעקב לא פחד מהגלות אלא פחד איך ירד למצרים, ארץ טמאה. והרבה דרשות בחז"ל על "ועברתי בארץ מצרים" (שמות יב, יב), איך הקב"ה עבר במצרים. ולפי הארה זו צריך לעבור שוב על המאמרים האלה.

"... חייבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום הטינופת במקום טומאה... בשביל אשה אחת (שרה) ירדתי מצרימה, בשביל ס' רבוא איני יורד? אלא לכו אתם תחלה והודיעו לבני ואחר כך אנכי מצילם..." (שמו"ר טו, יד).

ובמתן תורה "אנכי השם א' אשר הוצאתיך..." (שמות כ, ב), שם למדו ש"אנכי ארד עמך" היינו שהיה כבר "אנכי", אך אם כך נדמה אין הוא רואה. עוד מוסיפים כאן חז"ל את ה"אנכי" שנגע את פרעה בעבור שרה.

צריכים אנו להשתדל ולבאר זאת במעשים. קל יותר לדבר מאשר לעשות. לעשייה יש להתגבר ועל כן לפעמים ספק אם מותר לדבר דברים כאלה. אומרים על הסבא מקלם זצ"ל ובכלל על בעלי המוסר הראשונים שהיו נמנעים מלדבר על עניינים שלא הרגישו ולא חיו בהם. ממילא אנו מתקשים בזה, אך למדנו מהסבא מסלבודקה

שהיה אחרי הסבא מקלם, ואף אנו יכולים להגיד על הדורות הראשונים שראינו, אם הם כמלאכים אנו כחמורים ולא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר (שבת קיב, ב), בכלל כל ההילוך שלהם, מכל שכן איך שנראו לפני המלחמה הראשונה, כל הטרמינולוגיה נשתנתה לגמרי. צדק זה עריצות ואכזריות. אין אפילו שמץ של אחיזה. אמת זה שקר והאמת האמתית זה שקר, כל המושגים השתנו, אנשים מסתובבים והמושגים של חיי משפחה נהיו בהמיים, נגד קדושת החיים לוחמים היום. אך לפני הדור של ראשוני בעלי המוסר שבזמן האחרון, מהם ועד אחר המלחמה גם כן הפכו להיות מושגים אחרים, וגם המושגים של עיסוק בתורה, של חסד, גם אז היה האדם אחר. ממילא אם לא נדבר עניני מוסר עד שנחיה בהם, נאבד כל שייכות למושגים האמתיים.

הסבא זצ"ל דיבר על בעיה זו. משום שאם לא כן אנו מתייאשים. יש היום אנשים החושבים שכבר הגיעה הגאולה, ואפילו הצדיקים שמחכים עוד, סבורים שעוד פריחה חסרה...

על כן השתדל להסביר, כי אנו מדברים על עניינים גדולים אך היה מסיים: ובכן, שניזהר שלא לזרוק בדלי סיגריות בביהמ"ד, אז נצא מההרגל של השגרה ונחוש בזה קדושת ביהמ"ד וכבוד הבריות... היה מדבר על נקודה קלה **ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך**... ממילא מכל מה שאנו מדברים נשתדל לתרגם זאת באיזה מעשה ואפילו בדברים הקטנים, ונצרך לזה את הקב"ה!

למשל, בשעה שהיו בני ישראל במצרים שכינה הייתה עמהם שם, שכה הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו טרם רדתו לשם: "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו, ד), ה"ארד", כשהיו במצרים במקום טומאה ומלאכים מתפללים איך ירד לשם הקב"ה, אך כבר ירד בשביל שרה, ואיפה צריכה שרה לראות את הקב"ה? בחושך ההוא! שם השם הביא מכה על פרעה והיא רואה את הקב"ה. אנכי ארד וכו'. "בזכות ארבעה דברים נגאלו ממצרים, שלא שינו את שמם, שלא שינו את לשונם, שלא היה בהם לשון הרע, שלא היה בהן פרוץ בערוה" (ילקוט"ש שמות יג, רכו), ונגאלו, שם השם בזה נקרא עליהם ונגאלו. נשתדל לראות את הקב"ה וניתן לו איזה מקום דיור אצלנו, איזו פינה, אף שאנו טובעים בים של חומריות... ובכל זאת.

בזה היה מפיח בנו תקווה - כיצד מצפים למשיח בתקופה זו שהעולם טובל בנהרות של דם. היה מוצא נקודה אחת.

ב

לקרב את השכל אל הקב"ה

אחר שנתעסק אברהם בקבורת שרה נאמר: "ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד, א). מדגישים חז"ל שעשרים דורות עד אברהם, לא נזכר התואר "זקן". תואר אלוקי - "עתיק יומין". במה זכה לזה? תפסת אומנותי בא לבוש לבושי. הקב"ה קבר את משה, "ויקבור אותו בגיא" (דברים לד, ו). ואברהם קבר את שרה.

"ואחרי כן קבר אברהם (בראשית כג, יט), הה"ד (משלי כא, כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, רודף צדקה זה אברהם, שנאמר ושמרו דרך ה' לעשות צדקה, וחסד שגמל חסד לשרה, ... אמר רבי שמואל בר יצחק, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני אומנותי גומל חסדים, תפסת אומנותי, בא לבוש לבושי, ואברהם זקן בא בימים (שם כד, א) "ב"ר נח, ט).

אברהם אבינו זכה בתואר "זקן" (והדביק בתואר זה גם את עבדו אליעזר "זקן ביתו") במה שהתעסק בקבורת אשתו. לכאורה זה דבר טבעי, והקב"ה ראה בזה את שלמות החסד - אברהם כל מהותו היתה חסד, מכל שכן לאשתו. אשתו מתה וקם והלך לחפש מקום מתאים לקבורת אשתו ובזה זכה לתאר האלוקי "זקן", לבוש את לבושי...

[בחז"ל (סנהדרין קז, ב) נאמר, שאברהם ביקש את הזיקנה כדי שידעו להבדיל בינו לבין בנו, (ואולי גם כדי שידע האדם שצריך להיפרד, שיוכל להתכונן לפני שנפרד), והוא זכה לכך בשביל שהתעסק בקבורתה של שרה].

היכן גמל אברהם אבינו חסד? במה שגמל חסד לשרה. וכי עד כה לא עשה אברהם אבינו חסד? אלא שקבורה זהו חסד. (ביעקב: "ועשית עמדי חסד ואמת"). **בין החיים זה גלגל החוזר, איניש באיניש פגע. בכל חסד יש איזו שהיא עסקה, אך עם המתים אין שום עסקה. זהו חסד של אמת.** "אמר הקב"ה אני אומנותי גומל חסדים, תפסת אומנותי בא לבוש לבושי. ואברהם זקן בא בימים" (ב"ר נח, ט).

הסבא תמיד לא רצה לקרב לשכלנו, אלא רצה לקרב את שכלנו אל הקב"ה. על כן לימדנו מה שכתוב. אנחנו מחפשים סיבות וצריך ללמוד את עצם הדבר.

ג

הגשמיות היא גם כן רוחניות

"אעברה נא ואראה וגו' ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג, כה) - הלבנון הוא המקום שמלבין עוונותיהם של ישראל (אדר"נ כה). **משה היה בשמים הוריד תורה משם, אך הוא רצה לראות את המקום שמלבין וכו', את מקום המקדש.**

בשעה שבנה שלמה את המקדש נטע בו מיני מגדים של זהב. והיו מוציאים פירותיהם בזמנם, פירות של זהב, וכשהרוח הייתה מנשבת נקשו זה בזה פירות הזהב, והיו פירות אלה נושרים והיה רעש גדול מכך - "ירעש כלבנון פריו" (תהלים עב, טז). מפירות אלה היו מתפרנסים הכוהנים. שואלת הגמ', מדוע לא נמנה נס זה בין הניסים שהיו במקדש, ותירצו - "ניסי דקביעי לא חשיב". ניסים הקבועים במקומם זה כדבר טבעי (יומא כא, ב. לט, ב). עוד אמרו (שם), שבשעה שנכנסו זרים להיכל יבשו, ובירושלמי (יומא ד, ד) אמרו, שבשעה שהעמיד מנשה צלם בהיכל יבשו.

מהסבא זצ"ל שמענו שלמד מזה, שגשמיות היא גם כן רוחניות. הוא היה אומר שאם אלה פירות צומחים ויוצאים בזמנם ונושרים, אם כן אולי היו גם ראויים לאכילה והיה להם טעם. (אולם המהרש"א (יומא לט, ב) מבאר שכנראה היו מוכרים זאת ומכך מתפרנסים).

"א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי, מאי דכתיב (ישעיה לב, כ) אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור? כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים - זוכה לנחלת שני שבטים, שנאמר: אשריכם זורעי, ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר (הושע י, יב) זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. ואין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים. כלומר שגמ"ח זורעים על התורה. נמצא שזריעה וקצירה הם מושגים מושאלים מעולם הרוח.

בזמן המקדש כל הבריאה הייתה שונה, אפילו הגשמיות הייתה שונה. "נטע מיני מגדים של זהב...". הגשמיות, **היא אומר הסבא**, היא שם מושאל של רוחניות.

המזון שלנו אף הוא מן המזבח, "אמר רבי אלעזר: מזבח - מזיח ומזין, מחבב מכפר. היינו מכפר היינו מזיח! מזיח גזירות, ומכפר עונות" (כתובות י, ב). "מזין הוא הקרבן תמיד ושאר עולות שקרבו עליו שנאמר בו לחמי לאשי ריח וגו', וכי ללחם שלנו הוא צריך, אבל הוא לחם ומזון שלנו", (מהרש"א שם). אם כן מן המקדש יצאו כל הברכות לעולם.

לעתיד לבא הבטיח הקב"ה "פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל אֶף גִּילַת וְרִנָּה, כְּבוֹד הַלְבָּנוֹן נִתֵּן לָהּ, הַדֶּר הַפְּרָמִל וְהַשְּׁרוֹן הֵמָּה יֵרָאוּ כְבוֹד יְדֹד הַדֶּר אֶלּוּקֵינוּ" (ישעיה לה, ב). הלבנון (ביהמ"ק) ישוב לקבל את כוחו כמקדם.

ד

גלות מצרים - הטשטוש הרוחני
חירות מיד בשר ודם אינה חירות

ההצדקה לחירות, אפילו הגופנית, אם היא קשורה בקב"ה יש ערובה שתתקיים. חירותם, זה העיוות הגדול ביותר. זה אך שלב לקרב זאת לחושים.

הסבא התבטא פעם כך: האפשר לומר למלאכים לשעבדם לפיתום ורעמסס? בכוחות רוחניים כל הקשיים מתבטלים. על כן מבאר הזוהר: "וימרו את חייהם בעבודה קשה דא קושיא, בחומר דא קל וחומר, ובלבנים בליבון ההלכות דעלייהו איתמר ותכן לבנים תתנו. ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם דא פיסקא, אשר עבדו בהם בפרך דא פירכא" (זוהר חדש - תיקונים ח"ב, סג, א). **אי הבהירות והטשטוש שבהשגות הרוחניות היה עיקר השעבוד! זה היה הסבל העיקרי.**

למשה רבינו שיכול לעלות לשמים אפשר לומר שיקשה לו ללבון לבנים?! לא בזה מתבטא כל עניין השעבוד.

אם יעבדו את פרעה ויהיה להם כל התענוגות שבעולם, אין זו דרגתם לעבוד את פרעה. יוסף עבד את פרעה, וכן יעקב, אפילו יהיו שם שרים וראשים אבל כשהם במצרים אצל פרעה אין זה מדרגתם, "שלח עמי ויעבדוני" (שמות ח, טז), **הם צריכים לעבוד אותי ורק אותי.**

בני ישראל במצרים, גם אם יהיו בכבודו של עולם ויתנו להם כל התענוגות שבעולם, גם אם יהיו שם ראשים ושרים, אין זו מדרגתם להיות כפופים לפרעה. את יוסף מכתירים למלך במצרים אולם הוא כפוף לפרעה¹ ואף על עצם ההכתרה זעק הנביא חבקוק (א, ד): "רשע מכתיר את הצדיק", איך פרעה נותן ליוסף גדולה, זעק חמס על עלבון זה.

"וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְדֹן וַיָּבֹאוּ גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם" (איוב א, ו)

"ויהי היום - אותו יום שהיה ראש השנה (שהוא יום תרועה, וצוה הקדוש ברוך הוא לשטן להביא זכות וחובה של כל הבריות, הה"ד משוט בארץ)" (רש"י שם). ומקורו בחז"ל: "רבי אלעזר פתח (שם, א) ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה', ויבא גם השטן בתוכם, ויהי היום דא ראש השנה, דקודשא בריך הוא קאים למידן עלמא" (זוהר שמות דף לב, ב).

הקב"ה משתבח באיוב שהוא איש תם וישר וירא אלוקים וסר מרע (איוב א, א), אולם השטן מקטרג עליו שלא עמד עדיין בניסיון ואילו אברהם עמד בניסיון. והשטן לא מציין את עמידתו של אברהם בניסיון כבשן האש, או בניסיון העקידה, אלא

ב. ראה עוד - אור הצפון (בראשית ע' עח).

ג. היה זקוק לרשות של פרעה לקבור את יעקב בארץ כנען (בראשית נ, ו) וברש"י (שם, מסוטה לו, ב).

עדות ליוסף

הפג

שמועות חדשות במשנתו של הסבא מסלבודקא

מציין ניסיון גדול מהם, "אמר לפניו: רבש"ע, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם, שאמרת לו: קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה (בראשית יג, יז), ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה, (עד שקנה בד' מאות שקל כסף), לא הרחרר אחר מדותיך" (ב"ב טו, ב).

הניסיון הכי גדול אצל אברהם הוא שהיה צריך לקנות את המערה לקבורת שרה, אף שלא חסר לו כסף (ב"ב טז, א), בזה הניסיון הפריך השטן את איוב. הבטיחו הקב"ה את ארץ ישראל והוא צריך לקנות את המערה. הוא נזקק לטובתם של בני חת ושל עפרון, זה ניסיונו הכי גדול. **אם לא מידו של הקב"ה, העולם חשך בעדו.**

זה הפירוש "שלח עמי ויעבדוני" (שמות ח, טז), בני ישראל צריכים לעבוד רק את השי"ת ולא להזדקק לבשר ודם.

החרות מיד בן אדם אינה שלמה כי אם מיד הקב"ה, זאת מבינים כולם. אך זה רק קליפה ממושגים עמוקים יותר.

השטן בא ואומר שלא מצא כאברהם על ש"לא הרחרר אחר מדותיך" (ב"ב, שם). לאברהם בנו בימה ואמרו לו (בראשית כג, ו): "נשיא א' אתה בתוכנו" (ב"ר נח, ו).

"ויענו בני חת את אברהם וגו' שמענו אדוני וגו', "מלך את עלינו, נשיא את עלינו, אלוה את עלינו... במבחר קברינו במבחר שבקברינו, קבור את מתיך, מתים הרבה..." (ב"ר, שם), ממש קידוש השם. והשטן רואה בזה ניסיון.

אנו לכאורה איננו משיגים איזה ניסיון יש כאן, הלא יש לו כסף ומוכרים לו בכבוד, נשיא אלוקים אתה בתוכנו, לכל אחד יהיה גדולה וכבוד שיוכל לשרתך. אמנם מה שהשטן מציין שלא הקשה על הקב"ה. לנו תמוה שלא פרך השטן את איוב משאר הניסיונות כאור כשדים והעקידה וכו', אלא שאף לא שאל (בקבורת שרה) על הקב"ה איזה הבטחתו. אולם הלא אף בעקידה יכול היה לשאול ולא שאל כמבואר שם. אלא ע"כ הניסיון כאן הוא מפני שזה קשה יותר. כל כך למה?

העריך השטן ניסיון זה שהיה צריך להשתחוות לפני בני חת, העלבון והצער שבזה, "הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים" (תהלים סו, יב), פורענות שלא כדרך הטבע - אש ומים יחד חברו והצער שבשניהם יש כאן - "כאילו נדון בשני דינים, אש ומים" (ברכות ו, ב), אברהם על כן מעוניין לשלם ככל האפשר בכסף מלא כדי להקטין את הקבלה.

מוכרחים להבין, **לאדם השלם - להזדקק לבשר ודם ולא מידי הקב"ה זה האסון הכי גדול והניסיון הכי גדול.**

בזה נבין את אשר אנו מבקשים בברכת המזון "ונא אל תצריכנו... כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", ובתפילת שמונה עשרה, בברכת על הצדיקים וכו', אנו מתפללים "שלא נבוש", וכאן - "שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד".